

Gondolatok a mesterséges intelligencia egyes polgári jogi kérdéseiről

Auer Ádám

Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, Magyarország

Beérkezett: 2021. 04. 30.; Elfogadva: 2021. 05. 31.

Összefoglalás

A tanulmány kezdő axiómája a mesterséges intelligencia biztonságos alkalmazása. A biztonságos alkalmazás egyik aspektusa a jogi biztonság, az a jogi környezet, amelyben a felmerülő jogi kérdések rendezésére alkalmazható keretrendszer áll rendelkezésre. A tanulmány a Semmelweis Egyetem projektjében fejlesztett mesterséges intelligencia alkalmazásának olyan polgári jogi problémáit vizsgálja, amelyek a mindennapi hasznosítás során merülhetnek fel. A tanulmány következtetése szerint a vizsgált mesterséges intelligencia szerzői műnek minősül és több védelmi forma is alkalmazható. A jogi szabályozás de lege ferenda kiegészítésre szorul a szerzői mű folyamatos változása okán. Szükség van rögzíteni egy referenciapontot, amely a felelősség kiindulópontjává szolgál.

Kulcsszavak: polgári jog, mesterséges intelligencia, felelősség, szoftver, szerzői mű

Reflections on certain civil law aspects of artificial intelligence

Ádám Auer

Ludovika – University of Public Service, Budapest, Hungary

Summary

The starting point of the study is the safe use of artificial intelligence. Legal certainty is one aspect of safe usage, the legal environment in which a framework is available that can be used to resolve legal issues. The paper examines the civil law issues that may arise in the everyday use of the artificial intelligence application developed within the Semmelweis University project. The study will first focus on the legal protection of the Semmelweis AI, including whether this protection is currently international, regional (European Union) or national and which of these is the optimal choice. The study also reflects on the legislative preparatory work of the European Union in this regard. Our hypothesis is that the majority of civil law areas concerning AI can be regulated within a contractual framework. The AI software developed by the project is a forward-looking medical and practical solution. If we want to use a legal analogy, we can imagine its operation as if we had a solution that could analyse all the national court decisions in each legal field and provide an answer to the legal problem at hand, while simultaneously learning and applying the latest court decisions every day. For this AI solution, the diagnostic process must be carefully examined in order to identify the legal problems. I believe that the optimal solution is to classify this AI application as 'software' because this allows property rights to be acquired in their entirety and it opens the door to clarifying individual associated usage and copyright by contract. An important civil law question arises in relation to parallel copyright protection, when the individual personal contributions (creative development work) to the software cannot be separated. Therefore, it is important to record the process and to separate the individual contributions protecting by copyright. The AI plays a questionable role in the diagnostic process. If the software itself cannot make a decision, but only provides a framework and platform, then it will not be entitled to co-ownership relating to the diagnostic images (e.g. just as a camera will not own the rights to the pictures taken with it). However, if the algorithm is part of the decision-making (e.g. the selecting of negative diagnoses), it would possibly be co-owner of the right, because it was involved in the development of the classification. All this should be clearly stated in the licence agreement, based on full knowledge of the decision-making process. However, de lege ferenda, the legal regime needs to be supplemented in view of the constant changes of the copyright work and the changing authors. There is a need to establish a specific point in the legislation that serves as a reference point for liability and legal protection. The issues under consideration are of a legal security nature, since without precise legal protection both the creator of artificial intelligence and the persons who may be held liable in the event of a malfunctioning of such systems may be uncertain.

Keywords: civil law, artificial intelligence, liability, software, copyright protection

Bevezetés

Jelen tanulmány alkalmazott tudományos céllal készült. A Semmelweis Egyetem projektjében fejlesztett mesterséges intelligencia (MI) alkalmazásának olyan polgári jogi kérdéseit vizsgálja, amely a mindennapi hasznosítás során merülhet fel. A Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Karának Egészségügyi Menedzserképző Központja és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának Fizikai Intézet Komplex Rendszerek Fizikája Tanszéke 2019-ben indította azt a közös projektet, amelyben a képi feldolgozást végző mesterséges intelligencia eljárások napi orvosi gyakorlatba történő átültetését vizsgálta, illetve mintaalkalmazásokat és eljárásokat dolgoz ki ennek keretében. A projekt fő célja, hogy az MI segítségével a népegészségügyi szempontból jelentős két betegség, a vastagbél-daganatok és az emlődaganatok diagnosztikai eljárásait segítse, az orvosi döntést támogassa. A vastagbél-daganatok esetében, a szövettani metszetek digitalizálását követően egy tanító eljárás támogatásával a metszeteken a mesterséges intelligencia jelöli meg a szövettanilag kérdéses területeket, jelezve azt is, hogy milyen jellegű elváltozást „gondol” a gép a képi mintázat alapján. Az emlődaganatok esetében a mammográfias képalkotásnál fejlesztettek hasonló folyamatot. A két eljárás kidolgozásával és a teszteleket követő bevezetéssel lehetőség nyílik az országos kiterjesztésre és a széles körű alkalmazásra.

A tanulmány hipotézise, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazásának megkerülhetetlen kérdése, hogy maga az a – leegyszerűsítve – szoftverre, adatbázisra épülő eszköz, amely a napi működésbe lép, csak biztonságosan legyen használható. Ennek egyik garanciája, ha az eszköz jogi védelme tisztázásra kerül, ugyanis ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a napi működés biztonságos legyen. Megfelelő jogi védelem nélkül ezek a rendszerek nem alkalmazhatóak. A polgári jog, ezen belül a szellemi alkotások joga nyújtja jelenleg azt a védelmi rendszert, amely a mesterségesintelligencia-megoldásokra alkalmazható. A probléma jogbiztonsági kérdés, ugyanis egzakt jogi védelem nélkül bizonytalan lehet mind az alkotó, mind azon személyek köre, akik ilyen rendszerek működése következtében kárt szenvednek. A tanulmány első felében a mesterséges intelligencia biztonságos működése kapcsán elengedhetetlen koncepcionális kérdéseket elemezzük, ezt követően pedig a projektben kifejlesztett megoldás jogi védelmének lehetséges formáit vizsgáljuk.

A jogi gondolkodás a mesterséges intelligencia kapcsán kétoldalú (Zódi 2018). Egyrészt magas igénnyel megfogalmazott elméleti elgondolások látnak napvilágot, amely párosul azzal, hogy a mesterséges intelligencia napi alkalmazásának elemi jogi kérdései sincsenek tisztázva (ehhez a tisztázó munkához alapként jelennek: Klein–Tóth, 2019 és Scherer 2016).

A jogi szabályozás szintjei és lehetséges irányai

A jogi szabályozásnak hagyományosan elkülönült szintjei a nemzetközi, a regionális (uniós) vagy állami szabályozások. A mesterséges intelligencia kapcsán ez azért egy vizsgálendő kérdés, mert a mesterséges intelligencia túlnyomórészt globális környezetben működik. Ha egy magyar orvosi műszert vizsgálunk, akkor például tetten érhető, hogy egyes alkatrészei különböző országokból (akár az Európai Unióon kívülről) érkeztek, az eszköz az Európai Unióban került végfelhasználói előállításra, a magyar hatóságok engedélyezték vagy előírták az alkalmazását, a szoftver support támogatása közvetlenül a gyártótól érkezik. Mindezek nagymértékben határozhatják meg az alkalmazandó jogot az egyes jogi problémákra, így a felek jogválasztása is előtérbe kerülhet.

A jogtudományi megközelítés szempontjából talán közhelyes, de utalnunk kell rá, hogy véleményünk szerint a nemzetközi jogi szabályozás általános elveket garantálhat, követelményeket támaszthat és alapvető fogalmakat tisztázhat, de a napi működésben, a mindennapi jogalkalmazási kérdésekben aligha lehet hatékony szabályozási szint; kétséges továbbá az is, hogy a mindennapi használathoz alkalmazandó speciális, egyedi kérdésekben a jogi szabályozás nemzetközi szinten lenne a legoptimálisabb. Az Európai Unió mint Magyarország szempontjából regionális együttműködés már más szabályozási keretet tud adni. Az EU jog által szabályozott területeken lehetséges olyan jogforrás elfogadása, amely közvetlen hatállyal és elsőbbséggel bír a tagállami joggal szemben, azaz az uniós szabály megelőzi a tagállami normát, így ha a mesterséges intelligencia uniós normatív rendelkezései hatályba lépnek, akkor a tagállami megoldás szükségképpen másodlagos lehet. A mesterséges intelligencia témaköréhez kapcsolódóan az EU már fogadott el jogszabályokat (pl.: GDPR – EU/2016/679 rendelet, *Szoftver irányelv*), de nagyobb részben az előkészítési fázisában tart a munka, melynek jelentős állomása az, hogy az Európai Bizottság – a tanulmány lezárásának időpontjában – tette közzé a mesterséges intelligenciáról szóló jogszabályjavaslatot, melyet a tanulmányban később még érintünk.

Véleményünk szerint a tagállami, hazai szabályozás képes választ adni a mesterséges intelligencia általunk vizsgált kérdéseire, de itt is egy olyan előkészítő munka (például a Mesterséges Intelligencia Koalíció által készített Stratégia) zajlik, melynek várható eredményei az uniós joggal egy időben látszódnak csak.

A tanulmány tudatosan nem de lege ferenda szabályozást mutat be, hanem a jelen szabályozási állapotból indul ki. A hatályos megoldás egyébként már most is tükrözi a fenti rendszert: tetten érhetőek a nemzetközi egyezményeken nyugvó szabályok a szellemi alkotások terén, az uniós jogi rendelkezések például a szoftver esetén és az adatvédelmi kérdésekkel kapcsolatban. A mostani tendenciákat látva kijelenthető, hogy a szabályozási

megoldásban az Európai Unió kezdeményező szereppel lép fel, és az EU versenyképességének biztosítása céljából elsődlegesen uniós szinten képzelet el a szabályozást. Ennek formája lehet ugyan a tagállami jog számára csak az irányok meghatározása, de a Fehér könyv alapján úgy látszik, hogy az EU vezetése minden tagállam számára közös koncepciót és ehhez kapcsolódó harmonizált (rendeleti) szabályozást irányoz elő (*Javaslat 2021*).

Fontos felhívni ugyanakkor a figyelmet arra, hogy jogszabályi rendezés jelenlegi hiánya nem jelenti azt, hogy egyes egyedi szerződéses megállapodásokban ne lehetne a kívánt szabályozási tartalmat megalkotni. A szerződéses konstrukció esetén ugyanakkor hátrányok is jelentkeznek: a tárgyalások elhúzódása, egyedi feltételek megalkotása, valamint ha sikerül is megállapodni, akkor az esetleges jogviták rendezése.

A szabályozási koncepció nem szorítkozhat a mesterséges intelligenciát előállító és a mesterséges intelligencia alkalmazása által közvetlenül érintett (természetes) személy közötti viszonyrendszerre, hanem például az egészségügyi szektorban azokra a személyekre is tekintettel kell lennie, akik az előbbi kapcsolaton belül helyezkednek el, például az egészségügyi szolgáltatók, amelyek mesterséges intelligenciával összefüggő eszközt alkalmaznak.

Alkotmányjogi kontextus

A szabályozás másik kiindulópontja, az alkotmányos alapjogok fokozott védelme. Habár a tagállami alkotmányjog és az európai alapjogvédelem (Emberi Jogok Európai Bírósága, Európai Bíróság Alapjogi Charta) egyaránt széles körben garantálnak alapvető jogokat, a mesterséges intelligencia alkalmazásában rejlő kockázat involválja a fokozott alapjogvédelmi szabályozást. Elsődlegesen a személyes adatok védelme, a magánszféra védelme, a diszkrimináció tilalma azok az alapjogok, amelyeket az előkészítő dokumentumok is kiemelnek (*Fehér könyv 2020*). De ugyanígy kérdés lesz a közérdekű adatok nyilvánossága és felhasználhatósága (amint a másodlagos adatfelhasználás bármely állami intézmény részéről elindul), valamint a tulajdonhoz való jog (az adat forgalomképessége eredményezheti azt, hogy a személyes adatok védelme mellett tulajdonjogi igény is keletkezik) egyes rendelkezéseinek értelmezése. A gyakorlati alkalmazása jelenleg még kétséges, de az biztosan kijelenthető, hogy a mesterséges intelligencia fejlesztése nem járhat az alapjogvédelmi előírások és követelmények védelmi szintjének esetleges csökkentésével. Azaz a mesterséges intelligencia nem szoríthatja háttérbe az alapjogok védelmét egy esetleges konkuráló helyzetben. Ennek eszközei véleményünk szerint elsősorban az adatvédelmi követelményekre: az adatok felhasználásának arányossága, a tárolás szükségességének indokolásában és annak rendszeres felülvizsgálatában; továbbá a tájékoztatási kötelezettségben és az adatbiztonsági kérdésekben ölthetnek testet. Véleményünk sze-

rint az előbbi, vagy ezekhez hasonló eszközök lehetnek azok, amelyek biztosíthatják a megfelelő alapjogi védelmet. Ez a koncepció tükröződik vissza az Európai Bizottság Javaslatában is, a felhasználók részére nyújtott tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban (*Javaslat 2021 Art. 13.*).

A fokozott alapjogi törekvés véleményünk szerint tetten érhető egyrészt a GDPR kapcsán, de érzékletesebb a véleménynyilvánítás szabályozásában látni azt a napirenden lévő jogalkotási kérdést, amely tagállami hatáskörben szabályozná például a Facebookon megjelenő posztok jogkövetkezményét, lényegében a Facebook saját jogorvoslati fórumának lehetősége is egy erőteljes reakció a véleménynyilvánítás szabadságának védelmében. Véleményünk szerint az alapjogi meghatározó befolyása nemcsak nemzetközi és regionális szinten valósul meg, hanem ez elsősorban a tagállami gyakorlaton fog alapulni és azok szerepét erősítheti. Ennek egyik közvetett alapja lehet a német Szövetségi Alkotmánybíróság 2019 novemberében hozott két döntése, mely szerint az uniós jog által harmonizált szabályoknál az uniós alapjogokat kell a tagállamnak és a tagállami alkotmánybíróságnak alkalmaznia. Ez egy új út a jogérvényesítésben, és az állampolgárok számára egy lehetőség, hogy a tagállami alkotmányos szabályok mellett az uniós alapjogi rendelkezéseket is felhívják alkotmányjogi sérelmeik és vitájuk során (*Auer–Orbán 2020*). Azaz, amennyiben az uniós jog harmonizált mesterségesintelligencia-szabályokat alkot, akkor azok alapjogi bíráskodás körébe tartozó jogérvényesítési eljárásai a tagállami alkotmánybíróságokon is megindulhatnak, az Alapjogi Chartát értelmezve.

Az alkotmányjogi környezethez tartozik az a szakpolitikai irány is, amely a fogyasztóvédelem eszközrendszerét igyekszik kiterjeszteni a mesterséges intelligencia alkalmazására. Ennek legnagyobb hátránya a vállalkozás és fogyasztó közötti reláció, azaz az, hogy jelenleg ezek a szabályok vállalkozás és természetes személy fogyasztó között értelmezhetőek, így szabályozást igénylő kérdés az, hogy egy egészségügyi szolgáltató minősülhet-e fogyasztónak a gyártóval szemben.

Az Európai Unió szakpolitikai és jogalkotási javaslati

Az Európai Unió jelenleg a jogalkotási előkészítési fázisában tart, melynek fontos mérföldköve a mesterséges intelligencia alkalmazásával kapcsolatos rendlettervezet, melyet az Európai Unió Bizottsága 2021. április 21-én tett közzé. Habár a jogalkotási javaslat még a tárgyalások előtti szakaszban tart, úgy véljük, ez a jogszabálytervezet alkalmas arra, hogy a mesterséges intelligencia jogi szabályozásának alapjait uniós szinten rögzítse.

Az Európai Unió előkészítő munkája kettős célt tartott szem előtt: a gazdasági érdekek érvényesítését és az Európai Unió gazdasági helyzetének javítását, másrészt az ehhez kapcsolódó szabályozás biztonságát és az elért jogbiztonsági szabályozási színvonal megtartását, lehe-

tóság szerint emelését. Az Európai Bizottság 2020 tavaszán három dokumentumot bocsátott ki: a *Fehér könyvet* a mesterséges intelligenciáról, *Az európai adatstratégiát* és egy *Jelentést*, amely a polgári jogi felelősségi szabályok alkalmazásáról szól. Az uniós jogalkotás jelenlegi gondolkodásának egyik kiindulópontja az *Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottság számára a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról*. Az állásfoglalás az általános elvek mellett részletes ajánlásokat tartalmaz a robotikával foglalkozó fejlesztőknek is. A témánkhoz ez két kérdésen keresztül is kapcsolódik. Egyrészt az állásfoglalás nevesít külön területeket, amelyek az egészségügyhöz kapcsolódnak: kitér az orvosi robotokra (sebész robotokra), ahol az alapelv a felelősség szempontjából továbbra is az marad, hogy a végső döntés mindig az emberi sebész hatáskörében maradjon, másrészt az emberi test javítása és az embertökéletesítés alfejezet tartalmaz szabályozandó célokat (pl.: etikai problémák kezelése, robotprotézisek karbantartása stb. szabályozása). A másik kapcsolódó kérdés pedig az, hogy a dokumentum a polgári jogi kártérítési szabályok újragondolását tartja szükséges azzal, hogy nem lehet szakítani a teljes kártérítés elvével és a kártérítés formáinak korlátozására sem kerülhet sor pusztán azért, mert nem emberi lény okozta a kárt. Az állásfoglalás felveti annak lehetőségét, hogy ezt a felelősségi alakzatot a jogalkotó objektív formában szabályozza. A felelősség klasszikus (hatályos) rendszeréhez képest az előrelépést és az eltérő szabályozás indokát az EP abban látja, hogy az a személy, akinek ráhatása van a robotra (mesterséges intelligenciára), úgymint: aki tanítja, felügyeli etc. eltérő mértékben képes a robot tevékenységét (így a károkozását) is befolyásolni. Ezért szükséges az, hogy a felelősség szempontjából arányosításra kerüljön sor. Az objektív felelősségi formából következően az *EP-állásfoglalás* a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás mintájára képzeletben el a biztosítási formát, kiegészítve egy vagyoni alappal (*Pusztahelyi 2020*). Végül felmerül az is, hogy a robotok speciálisan jogalanyisággal rendelkezzenek (*Keserű 2020*).

A mesterséges intelligenciáról szóló *Fehér könyv* két alapkövetelményt törekszik összhangba hozni: a beruházásösztönzést a mesterségesintelligencia-iparba és a biztonságos alkalmazási környezetet. A *Fehér könyv* az egészségügyi rendszert példaként hozza fel a szakpolitikai javaslatoknál mint olyan szolgáltatást, mely az emberi élet minőségén javít. A *Fehér könyv* egy újabb adathulámra kíván hatékony stratégiai javaslatot alkotni. Az egyik ilyen beavatkozás a kiválósági ökoszisztéma, mely támogatja a mesterséges intelligencia terjedését és fejlesztését. A témánk szempontjából kiemelhető, hogy a *Fehér könyv* célként határozza meg a mesterséges intelligencia közszektor általi elfogadását, melyben az egészségügyet egyedileg is prioritásként kezeli. A *Fehér könyv*vel együtt kibocsátott dokumentum szintén példaként hozza az egész anyagban az egészségügyet (személyre szabott orvoslás). Az anyag előírja a GDPR felülvizsgálatát. Problémaként azonosítja a közszektor adat-

állományának kihasználhatatlanságát, mind a B2G (vállalkozás és kormányzat), mind a G2B (kormányzat és vállalkozás) relációban. Lényeges és nem feltétlenül tartható rossz iránynak az a megközelítés, amely a személyes adatok kapcsán az egyéneknek nagyobb önrendelkezést biztosítana, melynek keretében az egyén maga kezelhetné a hozzájárulásait a személyes adatainak a felhasználásához. Kiemelésre kerül a stratégiában a kiberbiztonság kérdése, mely abban jelent módosítást, hogy az új adatparadigma szerint kevesebb adatot tárolnak majd adatközpontokban, pereminformatikai megoldások szélesebb körben való alkalmazása lesz jellemző.

Az Európai Unió ezt követően jutott abba a jogalkotási előkészítési szakaszba, hogy normaszöveg-tervezetet készítsen el a mesterséges intelligenciával kapcsolatban. A szabályozás célja a bizalom kiépítése a mesterséges intelligenciával szemben, valamint a biztonságos működtetés követelményeinek az elérése. A szabályozás kockázatértékelésen alapul: elfogadhatatlan, magas (egyes egészségügyi termékek ide tartoznak), szigorú, korlátozott és minimális kockázat között tesz különbséget. A különböző kockázati szintekhez eltérő megfelelésértékelési, minőségbiztosítási, nyilvántartásba-vételi, és folyamatos felülvizsgálati kötelezettség áll fenn. A kockázati szintekre a javaslat példákat is hoz, segítve egyes rendszerek kockázati besorolását. A mesterségesintelligencia-rendelet tervezete vélhetően termékeny vitát indukál és a szabályozás versenyképességi tényezői mellett a biztonság és a bizalom kiépítésében működhet közre. A rendelet jelenlegi szövegváltozata véleményünk szerint a korábbi szakértői, konzultációs anyagokon alapuló, aktuális és nem elkésett jogi szövegtervezetet, amely jelentős előrelépés a mesterséges intelligencia jogi kezelésében, és versenyelőnyre tehet szert az EU, amennyiben közös jogszabállyal orientálja és egységesíti a tagállami jogalkotókat.

Az MI tanulmányban használt fogalma

A fentiekben a mesterséges intelligencia széles értelemben vett szabályozásának várható irányjaival és aktuális állásával foglalkoztunk, a továbbiakban a tanulmány alapját képező projektfejlesztési eredmény szellemi alkotások joga szerinti védelmi lehetőségeket tekintjük át.

A mesterséges intelligencia általánosan elfogadott definiálásával továbbra is adós a jogtudomány és a jogi szabályozás. Természetesen találhatóak jogirodalmi álláspontok és fogalomalkotási kísérletek, de arra nem találunk egységes és jó választ, hogy miként kell a mesterséges intelligenciát, mesterséges intelligenciához kapcsolódó jelenségeket (robot) jogi értelemben kezelni (*Gaszt 2019; Kovács–Czékmann–Ritó 2020*).

A jogi szakirodalom túlteng azon megállapításoktól, hogy ki írta le először a robot szót, hogyan működik az önvezető autó olyan helyzetben, ahol emberi életek közötti választás állhat fenn. A tanulmánynak nem tárgya és nem is célja ezen elméletek bemutatása és értékelése. Szükségesnek mutatkozik azonban az, hogy a tudo-

mányágak párbeszédében egy viszonyítási pontot jelölünk ki.

A legérzékletesebben véleményünk szerint jogi szempontból az EU *Fehér Könyve* definiálja a mesterséges intelligenciát: „a mesterséges intelligencia olyan technológiák együttese, amelyek adatokat kombinálnak algoritmusokkal és számítási teljesítménnyel” (*Fehér Könyv 2020*). Azaz két fogalmi elem, ami jogi szempontból releváns: adat + algoritmus +/- szoftver. Habár a tételes jog még nem ad definíciót, de az már egy lényeges elmozdulás, hogy nem feltétele jogi szempontból a mesterséges intelligenciának a fizikai megvalósulás, azaz a fizikai lét (robot). Ezzel összhangban áll a *JavaSlat 2021* Art. 3. (1) bekezdése is.

A mesterséges intelligencia lehetséges hazai jogi védelme

A mesterséges intelligencia vizsgált esete véleményünk szerint szellemi alkotásnak minősül. A szellemi alkotások jogi védelmi rendszerében több oltalmi, védelmi forma is alkalmazható: akár az ötletek (know-how) védelmétől indulva jutunk el a két nagy rendszerig, a szabadalmakig és a szerzői művekig. A szoftver önálló szerzőimű-kategória. Időről időre felvetődik a szabadalmi besorolás és a szoftver iparjogvédelmi alkotási védelmének szükségessége, de mind ez idáig ez felvetés szintjén maradt (*Auer-Papp 2014; Schuster 2018*). A védelmi formák átfedése okán párhuzamos oltalom is fennállhat (*Lontai et al. 2017*).

A szoftver mint szerzői mű jellemzői

A szoftver a jelenleg uralkodó jogi felfogás szerint szerzői mű (mint például egy irodalmi alkotás). A szoftverre szerzői műként tekintenek a nemzetközi egyezményekben (WIPO Copyright Treaty, The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights), az uniós joganyagban (2009/24/EK irányelv) és a magyar jogszabályokban (*Faludi 2005; Gyertyánfy 2020, 58. §*). A szoftver szerzői művi besorolása azért fontos, mert ez egy mindenkor elválaszthatatlan kapcsolatot jelent az alkotójával. Az alkotó a jelenleg uralkodó felfogás szerint csak természetes személy lehet (*Grád-Gyenge 2020*).

A szerzői mű létrejövetelével jön létre, azaz nincs hatósági bejelentési kötelezettség és nem támasztható ilyen feltétel egyetlen jogi védelmének elismerése feltételül sem. Mindez azt jelenti, hogy a szoftver jogi védelme folyamatosan változhat: egy-egy fejlesztés eredményeként eredeti, alkotó jellegű beavatkozás jogi védelmet élvez. A szakirodalom szerint egyébként a szoftver egyéni eredeti jellegű megalkotása mint mérce alacsonyán található, azaz könnyen elérhető a védelem. Utalhatunk itt a Szerzői Jogi Szakértői Testület 20/2004. sz. ügyére, amelynek tárgya egy számítógépes egyedi betűkészlet volt, mely az SZJSZT szerint önálló

alkotásnak minősült. Az SZJSZT 38/2004. – támaszkodva az előző szakértői véleményre – akként foglalt állást, hogy a grafikai fontokra akár a számítógépi programra vonatkozó védelem is kiterjed (*Gyertyánfy 2020*).

A szerzői művek elemi jellemzője az egyéni, eredeti jelleg, ennek alapján részeseül a szoftver jogi védelemben: szoftvernek a forráskód és a tárgyi kód együttesét tekintjük. A szerzői jogi védelem kiterjed a dokumentációra is. Az uniós joganyag implementációja nyomán az Sztj. (1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról, továbbiakban: Sztj.) 58. § (1) bekezdése külön kiemeli, hogy a szerzői jogi rendelkezéseket alkalmazni kell a szoftver csatlakozó felületének alapját képező ötletre, elvre, elgondolásra, eljárásra, működési módszerre vagy matematikai műveletre is (összefoglalóan: csatlakozó felület, interfész).

Fontos hangsúlyozni, hogy az egyéni eredeti jelleg nemcsak magával a szoftverrel mint egészszel szemben értelmezhető, hanem egyes részelemek tekintetében is. Azaz egy-egy vizuális megjelenés, audiomegoldás is lehet önálló mű. Sőt a fejlesztés egyes folyamatai, részfázisai is alkalmasak arra, hogy szerzői jogi védelem tárgyai legyenek (*Gyertyánfy 2020*).

Az Sztj. önálló fejezetet szentel a szoftverre irányadó sajátos szabályoknak. A szoftver szerzőjét – az általános szabályokkal ellentétben – nem illeti meg a többszörözésre, az átdolgozásra, a feldolgozásra, a fordításra, a szoftver bármely más módosítására – ideértve a hiba kijavítását is –, valamint ezek eredményének többszörözésére való kizárólagos jog annyiban, amennyiben e felhasználási cselekményeket a szoftvert jogszerűen megszerző személy a szoftver rendeltetésével összhangban végzi [Sztj. 59. § (1) bek.]. A felhasználási szerződésben sem zárható ki a felhasználó biztonsági másolatkészítési joga, ha az a felhasználáshoz szükséges [Sztj. 59. § (2) bek.]. Továbbá az Sztj. olyan esetköröket határoz meg, amelyek esetében nem szükséges a szerző engedélye. Egy bírósági döntés tényállása szerint a jogszerűen használt szoftverbe a felhasználó további funkciót épített be, ami jogi értelemben az eredeti mű átdolgozásának minősült a forráskód érintésével. A bíróság álláspontja szerint ez jogsértő, amennyiben ez túlmutat a felhasználási célon, így megsértette a jogosult vagyoni jogait [Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.644/2018/6.].

A dekompiláció (visszafejtés) kérdése

A szoftver alapjait képező elvek, elgondolások és algoritmusok önálló szerzői jogi védelemben nem részesülnek. Ezért a szoftver visszafejtése főszabály szerint jogszerűen nem történhet meg. Az Sztj. ismeri azonban a jogszerű visszafejtés lehetőségét, melyhez nem szükséges a szerző engedélye. Ez csak abban az esetben lehetséges, amely elengedhetetlen az önállóan megalkotott szoftvernek más szoftverekkel való együttes működtetéséhez szükséges információ megszerzése érdekében, feltéve, hogy e felhasználási cselekményeket a jogszerű felhasználó vagy a szoft-

ver példányának felhasználására jogosult más személy, vagy az ő megbízottjuk végzi; az együttes működtetéshez szükséges információ az említett személyek számára nem vált könnyen hozzáférhetővé; és e felhasználási cselekmények a szoftvernek azokra a részeire korlátozódnak, amelyek az együttes működtetés biztosításához szükségesek [Szt. 60. § (1) bek.]. Korlátként állítja fel ehhez kapcsolódóan az Szt., hogy a megszerzett információ nem használható fel az önállóan megalkotott szoftverrel való együttes működtetésen kívüli célra; mással nem közölhető, kivéve, ha az önállóan megalkotott szoftverrel való együttes működtetés ezt szükségessé teszi; nem használható fel a kifejezési formájában lényegében hasonló másik szoftver kifejlesztéséhez, előállításához és forgalomba hozatalához, sem pedig a szerzői jog megsértésével járó bármely más cselekményhez [Szt. 60. § (2) bek.].

Mindezek alapján a számítógépes programalkotás önálló szerzői mű, olyan keretként jelenik meg a joggyakorlatban, amely széles körben képes magába foglalni az egyéni eredeti jelleggel és egyéni alkotói munkán alapuló alkotásokat. Nyilvántartásba-vétel hiányában az egyedi fejlesztési fázisok is önálló védelemre alkalmas megoldások lehetnek, amelyek a mesterségesintelligencia-fejlesztések során azt jelentheti, hogy napról napra is változhat a védelem tárgya, és folyamatos, több személy általi fejlesztés eredményeképpen pedig az alkotó személye is változhat.

A gyűjteményes mű és adatbázisok védelme

Az Szt. szerzői jogi védelemben részesíti a *gyűjteményt*, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (*gyűjteményes mű*). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben; ezekben az esetekben a mű jogosultja a szerkesztő [Szt. 7. § (1)–(3) bek.]. Az ilyen védelemhez elegendő a válogatás vagy a szerkesztés egyéni, eredeti jellege, ilyen például az antológia [SZJSZT 29/2004.]. Véleményünk szerint a projektben felépített hálózat ilyennek minősülhet leginkább. A meghatározott időnként újabb és újabb felvételeken tanuló algoritmus olyan gyűjteményt hoz létre, amely védelemben részesíthető, és emellett akár jogilag forgalomképes vagyontárgy is létrejöhet.

Az Szt. önálló védelemben részesíti az *adatbázist* is. A törvény definíciója szerint adatbázis: az önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni [Szt. 60/A. § (1) bek.]. Ez jogilag nem szerzői jog, hanem csak kapcsolódó jog, mivel az egyéni alkotói munka nem olyan fokban jelenik meg ezeknél az adatbázisoknál, mint egy önálló szerzői mű esetében. Viszont fontos az, hogy a szerkesztésben az egyéni eredeti jellegnek meg kell lennie, ennek hiányában kapcsolódó jogi védelem sem áll

fenn [BDT2016. 3424.]. Fontos az is, hogy az elemeket valamiféle rendszer vagy módszer szerint rendezik el, amelynek folytán az egyes elemekhez hozzá lehet férni (akár elektronikus vagy számítástechnikai eszközzel) [SZJSZT 29/2004.]. Amennyiben a számítástechnikai eszközökkel hozzáférhető tartalmú adatbázis előállításához vagy működtetéséhez szoftvert használnak fel, nem az adatbázisra, hanem a szoftverre vonatkozó szabályok alkalmazandóak [Szt. 60/A. (3) bek.]. A vagyoni jogok átruházhatóak [Szt. 61. § (2) bek.].

Kiegészítő megoldás lehet az Szt. által önálló sui generis védelemben részesített *gyűjteményes műnek minősülő adatbázis* [Szt. 61. §]. A vagyoni jogok ennél a formánál is átruházhatóak.

A kapcsolódó jogi védelem illeti meg az *adatbázis előállításait*, ha az adatbázisuk tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényelt [Szt. 84/A. §]. Az adatbázis fogalmára a fenti fogalom irányadó. Az ilyen típusú védelem megújul, amennyiben újból ilyen tevékenységgel dolgoznak az adatbázison [SZJSZT 29/2004. Szt. 84/D. § (2) bek.]. A jelentős ráfordításnak – melyet a joggyakorlat megszorítóan értelmez (*Gyertyánfy 2020*) – az adatbázis összeállításánál kell megvalósulnia, és nem az alapadatok létrehozásánál; az sem zárható ki, hogy a két személy ugyanaz legyen, mindkét védelem megilleti [SZJSZT 29/2004. és EuB C-203/02. sz. ügy]. Ez a védelem a jogi személyt is megilleti [Szt. 84/A. § (6) bek.]. A vagyoni jogok ilyen esetben csak a többszörösítésre és a kimásolásra terjednek ki. [Ennek feltételeit részletesen lásd: Szt. 84/A–E. §§.]

A védelmi formákon kívül esnek az algoritmus és az egyéb matematikai számítások. Ezek a szoftver jogi védelme alá nem sorolhatóak, és kapcsolódó jogi szabályozás sincs ezekre a formákra. Az azonban vélhetően nem kizárható, hogy ezek alkalmazásával létrejött adatbázis, gyűjteményes mű szerzői jogi oltalomban részesüljön. Mindezek hiányában, a legvégső forma az üzleti titok (know-how) minősítés. Ebben az esetben egyébként maga a know-how törvényi szabály alapján forgalomképes jogként viselkedik [2018. évi LIV. törvény 4. §].

Összefoglalás és megoldási javaslat

A projekt által kifejlesztett megoldás előremutató orvostudományi és gyakorlati megoldást jelent. Ha jogi analógiát szeretnénk erre használni, akkor úgy képzelhető el a működése, mintha lenne egy olyan megoldásunk, amely az összes hazai bírósági döntést elemezve egyes jogi területeken választ képes adni a felmerülő jogi problémára úgy, hogy minden nap a legújabb bírói döntéseket is megtanulja és alkalmazza. A gyakorlati alkalmazhatóság fontos szempont, és nem kíván külön magyarázatot egy ilyen rendszer országos – minden intézményre kiterjedő – alkalmazásának előnye. A felvetett problémára hatékony jogi megoldás szükséges.

A fent bemutatott védelmi formák közös jellemzője, hogy egymással párhuzamosan is fennállhatnak, és jelentős személyi átfedésben lehetnek egymással. A legfontosabb probléma a párhuzamos – összefoglalóan – szerzői jogi védelem kapcsán az, hogy hogyan különíthetők el az egyes személyi hozzájárulások (alkotó munkák) a szoftveren, különösen akkor, ha nyílt forráskódú szoftverről van szó.

Amennyiben ilyen közös alkotás születik, akkor közös mű jön létre (közös mű vagy együttes mű). Ez alól egyetlen kivételt lehet tenni, ha munkaviszonyban – vagy más hasonló jogviszonyban, például közszolgálati jogviszonyban – a munkáltatót illeti meg a szoftverhez kapcsolódó vagyoni jogok [Sztj. 30. §].

A másik fontos következmény a szerzői jogokkal kapcsolatos. A szerzőt személyhez fűződő és vagyoni jogok illetik meg. A szoftver esetében a vagyoni jogok mint egész átruházhatóak. Ez azt jelenti, hogy a hasznosításhoz nem feltétlenül kell a szerző hozzájárulása. Azonban minél inkább csorbul ez a védelem (azaz az alternatív oltalmi formák fenti esetein), annál inkább szűkülnek a szerző jogai és a jogi védelem szintje.

A mesterségesintelligencia-szoftver kapcsán véleményünk szerint a szoftver minősítés a legoptimálisabb. A vagyoni jogok megszerzhetőek teljes egészében, és érdemes szerződés útján tisztázni az egyes kapcsolódó felhasználási, szerzőségi jogokat. Nyílt forráskódú szoftvernél ez a probléma nem kerül előtérbe, mivel elérhető a forráskód.

A vizsgált mesterségesintelligencia-szoftver kapcsán az elkészült diagnózisok folyamatát kell megvizsgálni. Ha a szoftver önmagában nem képes erre, csak a keretet adja, akkor nem lesz része az elkészült képek jogosultjainak (pl.: a fényképezőgép gyártója sem lesz a fotó szerzője). Ha az algoritmus a szoftver része, akkor viszont igen, mert a rendszerezési elv kidolgozásában ebből a szempontból részt vett. Mindezeket érdemes a felhasználási szerződésben pontosan rögzíteni, a folyamat teljes ismerete alapján.

A jogi védelem egy másik vizsgálendő szempontja az, hogy a tanulási folyamat, amely tökéletesíti a mesterséges intelligenciát, mely esetben hoz létre új szerzői művet. Ha minden esetben, akkor előfordulhat, hogy minden nap új szoftver jön létre, új védendő szellemi alkotás. Az esetlegesen felmerülő jogkövetkezmények miatt azonban szükséges rögzíteni egy fejlesztési fázist és szakaszt, amely a védelem alapja lesz, mert ez a jövőbeni vitás kérdéseket megelőzheti. Természetesen a szerződéses környezet ezekre is választ tud adni. De vajon minden esetre gondol a mesterséges intelligencia fejlesztője és alkalmazója? Vagy a választ törvényekben, nemzetközi szinten szükséges rögzíteni? A kérdés sürgető, mert a mesterséges intelligencia alkalmazásának előnyei kikövetelik a jogi megoldás mielőbbi rendezését. A fenti sorok ehhez

kívántak általános megközelítésben az uniós és közjogi keretrendszer felvázolásával, majd a hatályos szabályozás vonatkozásában pedig elsődlegesen a szellemi alkotások joga szerint biztosítható védelem szempontjából adalékokat nyújtani a konkrét projekt kapcsán.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást az Innovációs és Technológiai Minisztérium Téma-területi Kiválósági Programja finanszírozta, a Semmelweis Egyetem Digitális BIOMarker tématerületi programja keretében. NKFIH-837-6/2019

The research was financed by the Research Excellence Programme of the Ministry for Innovation and Technology in Hungary, within the framework of the Digital Biomarker thematic programme of the Semmelweis University. NKFIH-837-6/2019

Irodalomjegyzék

- Adatstratégia (2020) A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Európai adatstratégia, Brüsszel, 2020. 02. 19. COM (2020) 66
- Auer Á. & Orbán E. (2020) Záróköszerep az uniós alapjogvédelemben? Újabb fejlemények a német Szövetségi Alkotmánybíróságnak az uniós joghoz fűződő viszonyában. A felejtéshez való jog I-II. Jogtudományi Közlöny, Vol. 75. No. 9. pp. 385–397.
- Auer Á. & Papp T. (2014) Gondolatok a software jogi megítéléséről a gyakorlat tükrében. De iurisprudentia et iure publico, Vol. VIII. No. 1. pp. 1–8.
- EP állásfoglalás (2018) Az Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103(INL)). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_HU.html
- Faludi G. (2005) A szoftver szerzői jogi szabályozása. Infokommunikáció és Jog, Vol. 3. No. 3. pp. 2–5.
- Fehér könyv (2020) Európai Bizottság: Fehér könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése COM (2020) 65. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_hu.pdf
- Gaszt Cs. (2019) A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései, különös tekintettel a robotikára. Infokommunikáció és Jog, Vol. 17. No. 1. pp. 21–26.
- Grád-Gyenge A. (2020) Egy modern szerzői jog. Wolters Kluwer, Budapest
- Gyertyánfy P. (szerk.) (2020) Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. CompLex Jogtár, Budapest
- Javaslat (2021) Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain union legislative acts. Com/2021/206 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELLAR:c0649735-a372-11eb-9585-01aa75ed71a1>
- Jelentés (2020) A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak. Jelentés a mesterséges intelligencia, a dolgok internete és a robotika biztonsági és felelősségi vonatkozásairól. Brüsszel, 2020. 02. 19. COM (2020) 64
- Keserű Barna Arnold: A 21. századi technológiai változások hatása a jogalkotásra. Dialóg Campus, Budapest, 2020. pp. 47–51.

- Klein T. & Tóth A. (szerk.) (2019) *Technológia jog – robotjog – cyberjog*. Wolters Kluwer, Budapest
- Kovács L., Czékmann Zs., & Ritó E. (2020) A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségei az államigazgatásban. *Infokommunikáció és Jog*, Vol. 18. No. 2.
- Lontai E., Faludi G., Gyertyánfy P., & Vékás G. (2017) *Polgári jog – szerzői jog és iparjogvédelem*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Pusztahelyi R. (2020) Mesterséges intelligencia által okozott károk: a no-fault kártalanítási rendszer bevezetésének előnyei és hátrányai. *Infokommunikáció és Jog*, Vol. 18. No. 2.
- Scherer, M. (2016) Regulating Artificial Intelligence Systems: Risks, Challenges, Competencies, and Strategies. *Harvard Journal of Law & Technology*, Vol. 30. No. 2. pp. 353–400. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2609777>
- Schuster, M. (2018) Artificial Intelligence and Patent Ownership. *Washington and Lee Law Review*, Rev. 1945 Vol. 76. No. 4. 2018/4. pp. 1952–1966.
- Szoftver irányelv: 2009/24/EK irányelv
- Zódi Zs. (2018) *Platformok, robotok és a jog*. Gondolat Kiadó, Budapest

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)